

Багаторівнева педагогічна освіта в Канаді як системне явище

Соціальне замовлення в більшості країн світу (в тому числі в Україні) щодо професійної освіти майбутніх учителів на початку третього тисячоліття детермінує звернення наукових поглядів на питання системного здобуття педагогічної освіти упродовж життя.

Як засвідчує досвід канадської наукової школи [5, 6], саме багаторівнева організація здобуття професійної освіти відкриває нові можливості підготовки фахівців високого рівня, спеціалістів-дослідників і професіоналів-викладачів в різних галузях науки, і зрештою, підвищення інтелекту суспільства. Система багаторівневої вищої педагогічної освіти становить також інтерес у плані освітньо-професійної самореалізації особистості, де можливий варіант науково-методичного, інтелектуального супроводу спеціаліста шляхом удосконалення організації навчально-виховного процесу у вищій школі.

Оскільки вітчизняна педагогічна освіта лише стоїть на порозі формування дієздатної багаторівневої системи підготовки фахівців, то *актуальним для нашого дослідження* є вивчення особливостей організації канадської багаторівневої педагогічної освіти у системному вимірі.

За *мету* автором статті обрано – охарактеризувати багаторівневу педагогічну освіту в Канаді з точки зору системного явища та означити зв'язки між окремими компонентами системи підготовки учителів на різних кваліфікаційних рівнях.

Як відомо, професійна освіта тісно пов'язана з життям кожної людини. В сучасних умовах економічної реструктуризації та інноваційних технологій, плинності соціальних та політичних змін, світовому співтовариству як ніколи необхідні професійно мобільні фахівці, здатні переміщуватись як вгору по вертикальних сходинах у своїй галузі, так і по паралелі – із однієї галузі до іншої. Тобто, становлення багаторівневої системи професійної освіти у багатьох країнах світу детермінується ринковою необхідністю якнайшвидшого здобуття спеціалістами певного фаху та відповідної кваліфікації. Як підтвердили результати досліджень науковців [2, 4] саме багаторівневисть надання професійної освіти здатна забезпечити студентам отримання широкомасштабних і мобільних знань для комплексного та негайного функціонування в соціумі на основі врахування їхньої наявної власної компетентності і вмій та вимог ринку праці. Завдяки існуванню різних рівнів професійної підготовки, які надають право працювати за

обраною спеціальністю, забезпечується продуктивний і тристоронній взаємний зв'язок між навчанням, працею та суспільством.

Насьогодні багаторівнева підготовка майбутніх учителів в Канаді здійснюється за трьома освітньо-кваліфікаційними рівнями: бакалавр освіти (Bachelor of Education) (4–5 років навчання); магістр освіти (Master of Education) (2–4 років навчання); доктор освіти (Doctor of Education) (3–6 років навчання) або доктор філософії (Doctor of Philosophy) (3–6 років навчання) [3, 9, 10]. До системи канадських навчальних закладів, які надають педагогічну освіту відносяться: університети (universities), університетські педагогічні коледжі (university colleges) та педагогічні факультети університетів, суспільні коледжі (community colleges) та коледжі системи CEGEP (College d'Etudes Generales et d'Education Professionnelle) Канади [9, 10]. Причому право присудження наукових ступенів надається лише університетам. Суспільні коледжі та коледжі системи CEGEP організують підготовку майбутніх студентів до навчання в університеті. Відмітимо, що в деяких канадських провінціях (наприклад, у Квебеку) для вступу до університету наявність диплома про закінчення коледжу є неодмінною умовою.

Запровадження даної системи багаторівневої організації педагогічної освіти в Канаді з кінця XIX ст. продиктовано логікою розвитку самого суспільства, а також необхідністю створення умов для розвитку безперервної освіти. З одного боку, багаторівнева освіта забезпечує різноманітні освітні потреби особи задля її розвитку та самореалізації, а з другого – її професійну підготовку, яка має стати підставою зміни соціального статусу [4].

Зазначимо, що неперервна професійна освіта розглядається канадськими ученими, як сукупність освітніх університетських програм і державних освітніх стандартів різного рівня та спрямованості [6, 7, 8]. Тому системність багаторівневої педагогічної освіти забезпечується через створення навчальної програми вищого кваліфікаційного рівня як логічне продовження попередніх рівнів (за відомим дидактичним принципом сходження від простішого до більш складного). Це означає, що стати магістром можна лише успішно оволодівши бакалаврською програмою, а доктором – успішно оволодівши магістерською програмою.

Наступність в системі багаторівневої педагогічної освіти має дві сторони: внутрішню – змістову (це зміст знань, умінь і навичок, які передаються) і зовнішню – процесуальну, організаційну (забезпечується організацією передачі знань, умінь і навичок). Таке поєднання забезпечує органічне, природне продовження навчання в будь-який проміжок часу, започатковане на нижчому кваліфікаційному рівні, а також створює умови для гармонійного переходу при необхідності до вищого кваліфікаційного рівня.

Системна організація багаторівневої педагогічної освіти в Канаді спрямована також на розширення доступності вищої педагогічної освіти для кожного майбутнього (чи вже практикуючого) учителя і *дозволяє задовольняти його освітні запити в залежності від здібностей, бажання і можливостей, а також здобутого попереднього освітньо-кваліфікаційного рівня.*

Таким чином, багаторівнева вища педагогічна освіта у канадських університетах *є провідною ланкою, підсистемою неперервної освіти педагога упродовж життя*, що вирішує завдання поступального розвитку його як особистості і як майбутнього професіонала на основі формування його професійної діяльності.

Поряд з цим, канадська багаторівнева педагогічна освіта *має на меті найповнішу професійну адаптацію студента* (майбутнього педагога) на кожному з рівнів здобуття вищої педагогічної освіти (бакалавра, магістра чи доктора).

Як у канадській, так і вітчизняній психолого-педагогічній літературі [3, 5, 8] професійна адаптація розглядається як процес або результат процесу пристосування особистості на початковому етапі її навчання, роботи у даному закладі до особливостей функціональних обов'язків та організації праці. Професійній адаптації сприяє належна професійна підготовка людини до виконання цієї роботи упродовж всього періоду неперервної освіти, а також її кмітливість, самостійність і відповідальність, допомога з боку старших та колег. Своєчасне розв'язання проблем професійної адаптації студентів на кожному освітньо-кваліфікаційному рівні сприяє успішному професійному становленню та, у майбутньому, самореалізації особистості.

Професійна адаптація студентів до умов майбутньої педагогічної діяльності у ступеневому канадському вузі здійснюється з позицій *системного, комплексного підходу*. Загальна ефективність цього процесу суттєво залежить від інтеграційних тенденцій, де потрібно враховувати: а) об'єктивне явище і його вимоги (що разом становлять зовнішні умови); б) відносини, що виникають у людини, яка адаптується, з відповідним явищем (ставлення, стосунки, зв'язки); в) індивідуальні особливості самої людини, які відповідають або не відповідають вимогам (внутрішні умови або власні ресурси людини).

Системна організація багаторівневої педагогічної освіти надає право вільного переходу з однієї педагогічної спеціальності на іншу, з одного вузу в інший вносить елемент гнучкості і соціально захищає людину, створює умови

для швидкого реагування вищої школи на питання виробництва, науки і культури. Відтак, канадська багаторівнева освіта підвищує якість вищої освіти на основі гуманітаризації і фундаменталізації освітніх програм, сполучення широкої загальноосвітньої підготовки студентів із наступною глибокою спеціалізацією по визначених професійних напрямках.

Так, наприклад, педагогічні факультети канадських університетів різних провінцій все частіше передбачають для студента можливість трансферу між навчальними бакалаврськими програмами. Ті студенти, які навчалися за бакалаврською програмою в одному університеті, при бажанні можуть продовжити навчання за тією ж програмою в іншому університеті, але при цьому вони повинні отримати згоду деканату факультету, отримати офіційне підтвердження про зарахування курсів, які вони вивчали в попередньому навчальному закладі, а також акцепцію (прийняття) кредитів педагогічного факультету обраного університету. Варто відмітити, що між магістерськими програмами можливості трансфертності не надається.

При багаторівневій системі педагогічної освіти успішно забезпечується *взаємозв'язок навчальних елементів, зокрема: теоретичної і практичної підготовки студентів*. Причому практика займає значну частину навчального часу.

У різних канадських університетах педагогічна практика реалізується за трьома моделями [3, 10]:

- перша модель, згідно з якою шкільні вчителі призначаються наставниками студентів педагогічних факультетів (наприклад, університет Саймон Фрейзер);

- друга модель, в якій випускники педагогічних факультетів залучаються до викладання в школі протягом року з частковою оплатою, причому з частковим виконанням функціональних обов'язків, покладених на кваліфікованих учителів (наприклад, таку модель запровадив у себе Альбертський університет у вигляді інтернатури);

- третя модель, згідно з якою студенти проходять чотиримісячну практику у загальноосвітній школі на останньому році навчання, причому керівництво практикою здійснюється як університетськими викладачами, так і кваліфікованими вчителями школи (наприклад, Саскачеванський університет).

Відмітимо, що навчальний процес у канадських університетах з педагогічного профілю, як і в інших закладах вищої освіти в Канаді є індивідуально регульованим: студентам надано право обирати індивідуальні навчальні програми на основі селекції запропонованих професійних модульних курсів під особисті професійні потреби. Перелік запропонованих для вибору курсів щороку пропонується в університетських довідниках [10]. Таким чином, системна організація багаторівневої педагогічної освіти

найповніше забезпечує права канадського вчителя на *індивідуальний вибір* характеру, змісту і рівня освіти.

При багаторівневій системі організації вищої освіти в Канаді *університети функціонують не лише як навчально-освітні, а й як науково-дослідницькі центри* [1, 9, 10]. Наукові розробки стають вагомими і значимими для науки завдяки створенню та розповсюдженню нових знань, вдосконаленню якості освіти на кожному рівні підготовки фахівця.

Згідно сучасних поглядів канадських дослідників [5–8], зміст багаторівневої педагогічної освіти реалізується у процесі системної особистісно зорієнтованої педагогічної взаємодії, спрямованої: на професійний та особистісний розвиток усіх учасників навчального процесу, на відтворення в природних та штучно створених освітніх ситуацій культури, соціального досвіду; на формування і розвиток пізнавального інтересу; на набуття досвіду здійснення педагогічної діяльності.

Розвиток багаторівневої системи педагогічної освіти в Канаді здійснюється завдяки взаємодії й таких компонентів: *загальної державної стандартизації та наданні свободи вибору кожним університетом*. Це виражається в тому, що багаторівнева педагогічна підготовка в кожному канадському університеті надає майбутньому вчителю можливість отримати педагогічну освіту різного рівня та в різних провінціях, вибирати строки і темпи навчання, його зміст, форми і методи. Загальними для всіх університетів компонентами у навчанні, які дозволяють здійснити підготовку висококваліфікованих педагогічних кадрів, є: використання кредитної системи, яка забезпечує гнучкість процесу навчання і мобільність студентів; великий набір спеціальних та сумісних зі спеціальністю дисциплін, серед яких університет визначає обов'язкові дисципліни, дисципліни обмеженого вибору та вільного вибору на кожному рівні освіти; загальна модель здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра, магістра, доктора, хоча кожен університет розробляє свою власну структуру та зміст програми навчання для забезпечення високого рейтингу університету

Загалом, як засвідчив досвід діяльності канадських університетів [5, 10], підготовка вчителів на багаторівневій основі дає змогу: – забезпечити варіативність навчання (вибір різних освітніх та професійних програм, спеціалізацій) і цим самим сприяти більш повній реалізації творчого потенціалу особистості; – зробити навчання більш гнучким, спроможним реагувати на зміни соціальних процесів; – адаптувати фахівців до ринкових відносин, які будуть залежати від рівня зайнятості та рівня попиту; –

максимально зблизити систему підготовки вчителів, створюючи умови для забезпечення еквівалентності дипломів.

Як системне явище багаторівнева організація освіти має численні *позитивні характеристики*, серед яких інтегративними, тобто такими, які поєднують у собі всі ознаки її життєвості, розвитку та перспективності, за результатами нашого аналізу, визначено *цілісність, сумісність, різноманітність, відкритість, демократичність, цінність, технологічність, керованість, функціональність*. Багаторівнева система професійної освіти передбачає співпрацю інституцій з громадськістю та вирішення суспільних проблем за допомогою активної участі в їх публічних обговореннях.

Таким чином, канадська *багаторівнева педагогічна освіта* розглядається як *система взаємозалежних елементів, що має внутрішню цілісність*, виходить із моделі майбутньої діяльності фахівця у сфері освіти, забезпечує його неперервний загальнокультурний і професійно-особистісний розвиток і є, у свою чергу, елементом більш широкої системи – неперервної педагогічної освіти. При цьому, зміст вищої педагогічної освіти формується, як багатокomпонентна система, яка включає рівні неповної, базової і повної вищої педагогічної освіти, що складають цільову і значеннєву єдність, концептуальні ідеї якої такі: а) розвиток творчої особистості майбутнього педагога, а не уніфікований тип фахівця; б) особистісно орієнтований підхід до змісту освіти, що визначає процеси гуманізації освітньо-професійної підготовки фахівця; в) культурологічний підхід до побудови змісту освіти з метою її фундаменталізації; г) поєднання інваріантних та варіативних компонентів; д) різноманітність інформаційних технологій; е) гармонійне поєднання теорії з практикою; можливість перевірити та при необхідності підкоректувати здобуті знання відразу на практиці.

У зв'язку з цим, канадська багаторівнева педагогічна освіта як динамічно функціональна система дозволяє найкращим чином зробити підготовку майбутніх педагогічних кадрів більш гнучкою, спроможною реагувати на зміни соціальних процесів у суспільстві; адаптувати педагогів до ринкових відносин, які будуть залежати від рівня їх зайнятості та рівня попиту на педагогічну освіту.

Перспективами подальшого вивчення особливостей канадської багаторівневої системи педагогічної освіти є, на нашу думку, дослідження специфіки підготовки педагогічних кадрів в канадських університетах на кожному з освітньо-кваліфікаційних рівнів: бакалавра, магістра, доктора.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Галаган А. И. Особенности организации и функционирования системы образования Канады / А. И. Галаган, О. Д. Прянишникова. – М., 2001. – 72 с.
2. Горовая В. В. Теоретические основы подготовки специалиста в условиях многоуровневого высшего педагогического образования : автореф. дис. На здобуття наукового ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.08 «Дошкільна педагогіка» / Горовая В. В. – СПб : СПбГУ, 1995. – 44 с.
3. Лаенз Дж. Система професійної підготовки вчителів у Канаді / Дж. Лаенз // Освіта і управління. – 1997. – Т. 1. – Ч. 4. – С. 163–169.
4. Митяева А. М. Содержание многоуровневого высшего образования в условиях реализации компетентностной модели / А. М. Митяева // Педагогика. – 2008. – № 8. – С. 57–64.
5. Metcalf-Turner P. Reflections: redefining the roles in school-university collaboratives in teacher preparation / P. Metcalf-Turner, J. Smith // Contemporary Education. – 1998. – № 70(1). – P. 51–54.
6. Ross D. Cooperating teachers facilitating reflective practice for student teachers in professional development school / D. Ross // Journal of Education. – 2002. – № 4. – P. 682–687.
7. Shapiro B. L. A collaborative approach to help novice science teachers effect on changes in their construction of the role of science teacher / B. L. Shapiro // The Alberta Journal of Educational Research. – June, 1991. – № 37(2). – P. 119–132.
8. Selke M. Rethinking master's education for teachers: key issues in program design and implementation / M. Selke, L. Quinn, P. Trafton // The Professional Educator. – 1999. – № 21. – P. 27–37.
9. Community college – The Canadian Encyclopedia. Historica Foundation of Canada. – 2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.thecanadianencyclopedia.com/index.cfm?PgNm=TCE&Params=A1ARTA0001812>
10. Faculties of education in Canada, Retrieved March 11, 2005 from [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oise.utoronto.ca/canedweb/faculties.html>.